

освіти України. Термін цього стандарту закінчується у 2010 році. На основі Державного стандарту була розроблена навчальна програма “Основи здоров’я і фізична культура” для 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (М.Д.Зубалій та ін., 2001 р.). У зв’язку з введенням третього уроку футболу була розроблена навчальна програма “Основи здоров’я і фізична культура” 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (М.Д.Зубалій, 2011 р.). У 2002 році були розроблені методичні рекомендації щодо оцінювання успішності учнів з фізичної культури за 12-бальною системою. У зв’язку з переходом на 12-річну освіту було розроблено програму для загальноосвітніх навчальних закладів (“Фізична культура. 5-12 класи”, 2005 р.) Усі програми затверджені МОН України. У 2006 році була розроблена програма “Фізична культура. 1 – 4 класи”, у 2009 році, відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, була підготовлена навчальна програма з фізичної культури для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Зазначені програми діють у 2010 – 2011 навчальному році. У зв’язку із закінченням терміну дії першого Державного стандарту було розроблено проект державного стандарту освітньої галузі “Здоров’я і фізична культура” для 1-4 класів.

Начально-виховний процес було забезпечено виданням монографії “Рівні побудови рухів і смислової структура дії” (А.І.Шинкарук) та навчально-методичних посібників: “Критерії оцінювання стану здоров’я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку” (Є.С.Вільчковський); “Молодший шкільний вік: виховна спрямованість занять фізичною культурою і спортом” (Л. Волков, В. Голуб, П. Коханець); “Спортивна підготовка молодших школярів” (Л.В.Волков); “Фізичне виховання учнів 10-11 класів” (М.Д.Зубалій); “Фізичне виховання учнів 8-9 класів” (А.П.Савченко); “Планування навчальної роботи з фізичної культури в 5-7 класах” (Є.В. Столітенко). Представлені статистичні дані свідчать про значні результати дослідно-експериментальної роботи підрозділів системи НАПН України в питаннях науково-методичного забезпечення фізичного виховання дітей та учнівської молоді.

З. В. Охріменко

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ САМОВИМОГЛИВОСТІ

Сучасний світ характеризується постійним зростанням вимог до людини і таке зростання виявляється, передусім, у сфері її професійної діяльності. Протиріччя тут полягає в тому, що більшість молодих людей хочуть зробити гарну кар’єру, досягти професійного успіху та матеріального статку, але при цьому не вміють і не бажають працювати над собою, виявляючи споживацьке ставлення до життя. Саме цим і визначається соціальна значущість та практична необхідність дослідження психолого-педагогічних аспектів формування самовимогливості особистості у старшому шкільному віці.

Психолого-педагогічні засади формування вимогливості особистості до себе знайшли своє відображення в працях І.Беха, Л.Божович, А.Макаренка,

С.Максименка, В.М'ясищева, Г.Неровних, П.Осіпова, Л.Рувинського та ін. Окремі соціально-професійні, психологічні та педагогічні аспекти вимогливості перебували в колі наукових інтересів Б.Ананьєва, О.Винославської, Г.Костюка, О.Лазурського, К.Платонова, В.Сухомлинського, М.Ярмаченка та ін. Проте слід зазначити, що не дивлячись на актуальність теми, процес формування самовимогливості в сучасній психолого-педагогічній літературі висвітлений недостатньо. Аналізуючи науковий доробок, можна зробити висновок, що дослідники в переважній більшості відносять вимогливість до ділових якостей (В.Синявський, Б.Федоришин, Н.Чабан), морально-ділових (В.Блюмкін), соціально-психологічних (В.Богданов), до рис характеру (Г.Костюк, С.Максименко, П.Мясоїд, Б.Теплов). Часто вимогливість постає в якості структурних елементів ініціативності (В.Коноплич), відповідальності (Л.Рувинський, В.Савченко), організованості (В.Гольнева), дисциплінованості (С.Карпенчук). Ряд авторів відносять самовимогливість до самосвідомості (О.Винославська, Г.Неровних, П.Осіпов, С.Максименко).

Виходячи з того, що поняття вимогливість до себе і самовимогливість частіш всього ототожнюються, проаналізуємо процес їх формування. Так, Г.Неровних в дисертаційному дослідженні зазначає, що вимогливість до себе формується в процесі накладання особистістю на себе суспільних вимог і норм моралі, які в силу їх усвідомленості та значущості постають спочатку як потреби, а згодом як способи поведінки. При цьому цей процес залежить, з одного боку, від зовнішнього впливу, а з іншого, від індивідуальної, емоційно-вольової і практичної активності самої особистості. По мірі зростання дитина починає усвідомлювати вимоги суспільства, колективу, та розуміти, що її діяльність не співпадає з ними. Це спонукає її до зміни себе та своєї поведінки. Поволі відбувається перехід зовнішніх вимог у внутрішні. Детермінується такий перехід тим (В.М'ясищев), що людина формує певні способи дії, що сприяють виникненню та розвитку в неї свідомих психічних властивостей (коли соціальне із зовнішніх умов, впливів, вимог, зразків, знань і вражень переходить у внутрішні потреби, звички, вимоги особистості до себе і оточуючих). Індивідуальне поступово, критично, не без боротьби реорганізується соціальним і стає соціальним, не втрачаючи індивідуальності, але набуваючи нового соціалізованого характеру. Однією з сторін розвитку особистості, є нарощування й збагачення системи її можливостей і потреб (вимог до життя). Інтеріоризуючись, вимоги починають виступати як рушійна сила процесу самовиховання. На думку І.Беха, спершу одна людина обґрунтовує необхідність певних вимог, а інша виконує їх, а потім людина сама наказує собі і сама виконує. У працях Л.Рувинського формування програми самовиховання здійснюється за рахунок переходу зовнішніх вимог до людини у внутрішні вимоги до своєї діяльності. Цей процес відбувається завдяки встановленню людиною невідповідності між вимогами до неї й її поведінкою, яка вироблена на основі самозобов'язань виконати намічену програму по самовихованню.

Отже, вимогливість є похідною від вимог середовища, які сприймаються або не сприймаються особистістю, залежно від ставлення до них. Додавання применника "само" свідчить про спрямованість дії на того, хто цю дію виробляє. З усвідомленням власних потреб особистість виробляє і власні

критерії, оцінки та вимоги, що є умовою існування особистісного рівня самосвідомості. Вироблення власних вимог до себе та своєї діяльності і поведінки є ознакою самовимогливості. В процесі розвитку самосвідомості особистості поступово в дитини складається уявлення про себе як такого, який відповідає або ж невідповідає певним вимогам дорослих. В підлітковому віці починається емансипація самосвідомості дитини від вимог дорослих.

Найбільш яскраво особистісний рівень проявляється в юнацькому віці. У юнацькому віці з'являється особистісне новоутворення – здатність свідомо ставити цілі, пов'язані з майбутнім життям і діяльністю та досягати них. Крім цього необхідність професійного самовизначення загострює інтерес старшокласника до самовиховання в контексті вимог майбутньої професійної діяльності та формування необхідних професійних якостей. В.Синявський, Б.Федоришин наголошують на необхідності розвитку в процесі самовиховання і саморозвитку своїх позитивних якостей і властивостей, долати або компенсувати інші. Для цього дитині потрібно знати їх та уміти зіставляти з вимогами різних професій. Найкращі можливості для цього має система шкільної профорієнтаційної роботи, яка постає як система розвитку особистості учня та має виховні функції.

Звичайно, сучасна школа готує учнів до самостійного життя, успішної та ефективної трудової діяльності. Проте ускладнення змісту та засобів професійної праці людини вимагає формування у молоді тих професійно важливих якостей, які дозволять їй відповідати динамічним вимогам суспільства, продуктивно та творчо перетворювати дійсність, виступати суб'єктом формування власної особистості. До таких якостей належить і самовимогливість, яка є підґрунтям для усвідомленого професійного самовизначення особистості, сталого професійного саморозвитку та самовдосконалення в майбутньому.

Н. В. Очеретяна

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ХУДОЖНЬО-ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Чільне місце в структурі естетичного виховання школярів посідає формування естетичних почуттів, яке, як відомо, відбувається різними засобами, насамперед засобами мистецтва. Естетичні почуття, тобто почуття насолоди, які відчуває людина, сприймаючи прекрасне в оточуючій дійсності чи творах мистецтва, розвиваються під впливом різноманітних форм художньо-творчої діяльності та спілкування. Сутність естетичних почуттів проявляється у формі естетичних переживань і характеризується усвідомленим сприйманням різних видів мистецтв, а також відчуттям взаємозв'язку музичних і візуальних образів. Удосконалення процесу розвитку в учнів естетичних почуттів передбачає формування вміння розуміти й цінувати твори мистецтва, розрізняти почуття прекрасного і потворного, комічного і трагічного.

У цьому зв'язку значну виховну роль відіграють не лише базові навчальні предмети художньо-естетичного циклу, а й варіативні курси, специфіка яких відкриває додаткові можливості естетичного (емоційно-чуттєвого) пізнання мистецтва. Курс за вибором “Візуальне мистецтво ХХ століття” (для учнів 8